

CSICSAY ALAJOS

MIT TUDHATTAK ÓKORI ELŐDEINK AZ ÉLETRŐL?

Mi, egyszerű emberek, ha egy-egy pillanatra megtorpanunk az évezredek alatt feltorlódott, áttekinthetetlennek tetsző, hatalmas tudás-hegyvonulatok előtt, a felhőkbe vesző csúcok láttán, miként mondani szokás, földbe gyökerezik a lábunk. De elképedünk akkor is, amikor elődeink világmegismerő kutakodásainak szakadécai fölött találjuk magunkat.

A régmúlttal foglalkozó kutatók, leginkább a történészek, csak azokat a dolgokat fogadták, azaz fogadják el tényeknek, amelyekre írásos bizonyítékok szolgálnak. Sokan, sokáig úgy vélték, a világ fejlődése, még inkább a róla szerzett emberi tudás egy folytonosan felfelé ívelő, megszakítatlan folyamat. S aztán egyszer csak véletlenül ráleltek az európai barlangrajzokra, melyekkel a tudósok nem tudtak mit kezdeni. Képtelenségnek vélték, hogy az ember sok-sok ezer évvel előbb hamarabb tanult volna meg rajzolni, festeni, alakokat formálni (szobrászkodni), mint írni. S amikor a rengeteg huzavonát követően fanyalogva kezdték elfogadni az igazat, akárcsak a beszélni tanuló gyermek, a *mi ez?* után, feltették a második kérdést, a *miért?*-et. Miért festett a még semmit sem tudó, „primitív” ősember? S ha már erre hirtelen képes lett, miért tette annyira eldugott, szinte hozzáférhetetlen, s egymástól távol eső helyeken, ahová fény sem szivárgott be, tehát világtania kellett ahhoz, hogy szándékát végrehajthassa, ami azt jelenti, előbb a hordozható világító eszközöket is fel kellett találnia? Ráadásul a szuroksötét zugokban miért alkalmazott különböző színeket és színkeverékeket? Bár a színes festékkeverékeinek az összetételét a legújabb kori vegyészek ki tudták elemezni; jórészt korból, vérből, gyantából, zsíradékból, különböző növényi nedvekből állnak, de hogy a reális ábrázolás mellett miért festett, rajzolt (karcolt) „stilizált és groteszk figurákat” is, mindmáig rejtély. A számtalan kérdésre elfogadható, pontos feleleteket adni ma sem tud senki sem. Maradt hát a találgatás. Azt viszont nem kellett kitalálni, milyen állatokat rajzol-

tak, festettek le az ősemberek egymást követő nemzedékei száz vagy ezer éveken át, mert tisztán felismerhetők. A francia őstörténész Breuil abbé a Les Combarelles-barlang falán 116 vadló, 37 bölény, 19 medve, 14 rénszarvas, 13 mamut, 9 vadkecske 7 vadtulok, 5 szarvasbika, 3 szarvastehén, 1 dämvad, 5 oroszlán, 1 róka, 1 orrszarvú, 1 kígyó rajzát számolta össze. (A többi barlangról nem is szólva, hogy azokban hány egymásra megszólalásig hasonlító állatképre bukkantak). Önkéntelenül felvetődik bennünk a kérdés, e tudományt vagy művészetet nem kellett-e valamiféle ősmestereknek tanítaniuk. Különböző e „művek” nem lehetnének annyira egységesek. Tehát okvetlenül kellett, hogy legyenek valamiféle iskoláik. Hiszen az évezredek óta az isten háta mögött élő népek mágusainak, sámánjainak (rituális varázslók, gyógyító stb. emberek) is át kell adniuk „mesterségbeli tudásukat” az utánuk jövő nemzedékek fiainak.

Azt azonban most ne firtassuk, hogy mikor és hogyan kerülhettek az azóta jórészt kipusztult (kipusztított?), barlangrajzokon látható állatok Délnyugat-Európába. Az viszont tény, hogy legalább annyit ismerniük kellett az embereknek, amennyit megörökítettek, sőt biztosan sokkal többet is, példának okáért apró emlősöket és madarakat stb., amelyeket nem tartottak fontosnak ábrázolni, de biztosan vadásztak rájuk, gyűjtögettek őket, sőt némelyik fajt meg is szelidítették, vagy más oknál fogva kellett őket számon tartaniuk. Hát még a körülöttük élő növényfajok száma mennyi lehetett? Azokról a megkövesedett testmaradványaik, így a magvaik és a pollenjeik is tanúsognak. De hogy ismerhették volna valamennyit, az kizárt dolog. Csak azokról lehet némi tájékozottságunk, amelyek a lakóbarlangjaik alján és a temetkező helyeiken megmaradtak. A barlangok alján a szét-szórt, hamuval, földdel beborított, fosszilizált testtöredékeik sokaságára akadhatnak rá a régészek. Főként azon állatok csontjaira, amelyekkel

őseink táplálkoztak, vagy amelyeknek a csontjaiból használati eszközöket készítettek. Egyéb bizonyítékok a rajzokon kívül mindaddig nem maradhattak fenn, amíg a rajzokból nem alakult ki írás. Az első írásos emlékek viszont mindössze 5-6 ezer évesek. Hogy a 15-20 ezer (egyések szerint még több) éves barlangrajzok és az 5-6 ezer éves birodalmak létrehozása között eltelt tízegynéhány ezer év alatt, ami az ismeretgyarapítást illeti, ne történt volna semmi, lehetetlen. És mi történhetett még a barlangrajzok megalkotása előtt? Hiszen azok már fejlett kultúráról árulkodnak. Sajnos azt sem tudjuk, hogyan alakult ki a beszéd, és az emberi beszédből miként jöttek létre a különböző nyelvek. S miért van az, hogy a gyermekkorban spontánul kialakult nyelvhez képest később, felnőtt korban csak nehéz fáradtságok árán sajátítható el egy másik nyelv? Ma már azt is tudjuk, hogy a hangok kiejtéséhez (képzéséhez) nem elég a nyelv mint egyetlen szerv, hanem többféle, finom anatómiai szerveződések, főleg arcizmok szükségesek. Az emberi fossziliákra (koponyacsontok maradványaira, még ha csak töredékek is) felépített arcizomzat és az agykoponya belső rajzolatairól készült lenyomatok alapján rekonstruálni lehet, hogy őseink megközelítőleg mikor és miáltal válhattak alkalmassá egyes hangok, hangcsoportok képzésére s azok használatára a kommunikációikban.

A humánológusok a mai állapotokból következtetnek arra, hogyan épültek fel a kisebb-nagyobb embercsoportok a régmúltban. (Például a párok – beleértve a barátiakat is –, családok, bandák, klánok, törzsek, törzsszövetségek.) Amennyi az egyes állatfajoknál, és ahernél is kialakultak, majd állandósultak ezeknek a feltételei. Aztán amikor ezek egy-egy kedvezőnek vélt helyen letelepedtek (tévedés, hogy csak barlangokban), menedékeket építettek maguknak. Minél többen voltak, annál nagyobb biztonságban érezhették magukat. Hiszen nemcsak a nagy állatok, főként a ragadozók jelentettek szá-

mukra állandó életveszélyt, hanem a saját fajuk csoportjai is. Most ne csak a kannibalizmusra gondoljunk, hanem egymás asszonyainak, gyermekeiknek, élelemtartalékainak, (ál-lataiknak), bárminemű javaiknak az elrablására, a territóriumukról (be-lakott területükről) való kiűzésükre, vagy éppenséggel az egész népesség rabul ejtésére. (Lásd a rabszolgaság kialakulását.) Nem véletlen, hogy az emberiség története mindenképp előtt a hadviselések történetére épül. A Biblia telis-tele van velük. A magyar mondavilág is lányrablással, törzs-szövetséggel meg honfoglalással veszi kezdetét. Ezeket hőstetteként látni vagy mai erkölcsi alapokból kiindulva, szörnyülködve, még inkább képmutató módon megítélni (megindokolni, másokra kenni mint megbocsáthatatlan vétkeket) nem egyéb gyerekes balgaságnál. De érdemes rajtuk elgondolkodni, már csak azért is, hogy lássuk, az ősi, öröklött pszichikai tulajdonságokat (ösz-tönöket) kiirthatatlan, primitív, ártó szándékkal elkövetett cselekedeteket generáló indulatokat a fejlett társadalmakban is milyen hatalmi eszközökkel és módon lehet úgy-ahogy féken tartani vagy önző érdekekből (politikai célokra) felhasználni.

Eddigi ismereteink alapján tudhatjuk, hogy az első, jól szervezett társadalomban élő nép, amelyik Mezopotámia területén birodalmat hozott létre, a sumér volt. Nekik már fejlett nyelvük volt, amelyet bizonyos jelekkel, azaz írással ránk hagytak. Hogy őket kik követték, illetve kik kebeleztek be, majd azokat is a továbbiak, ez annyira közismert dolog, hogy fölösleges szószaporítás lenne foglalkozni vele. A lényeg azonban vétek lenne elhallgatni, még inkább tagadni. Azt, hogy az ember, pontosabban minden földrajzi táj őslakossága (népei), a természeti őserőknek való kiszolgáltatottságában, megteremtette a maga isteneit. Mi több, megalkották a maguk csodálatos teremtményeit is. Ami még bámulatra méltóbb, ezeknek a mítoszoknak fölöttébb színes a nyelvezetük. Különösképpen a metaforáik azok, amelyek lélegzet-elállítók, mint amilyen a „*kés-torkú kesely*”.

Mezopotámia népei (egyres rétegek), mint tudjuk, feltalálták és ki-művelték az agyagba, kőbe vésett ék alakú jelek (a ma is alkalmazott piktogramok) rajzolását, az *ékírást*.

Ezeken nehezen kivethetőek egyes élőlények alakjai – kivéve a halat –, de annál inkább az egyiptomiak hieroglifáin, melyek eredetileg képek voltak, vagyis ők *képirással* rögzítettek mondanivalóikat. Ábráik között nagyon gyakran lehet látni madarakat, főleg ragadozókat, keselyút, baglyot, fürjet és másokat, meg halat, kígyót, nyulat és egyebeket. Tudjuk, isteneik (szent állataik) között megtalálható a macska, krokodil, kígyó, íbisz, galacsinhajtó (ganajtúró) bogár, a különféle állat-, pontosabban madárfejú emberi alakok. Az is jó régen tudott dolog, hogy egyes kivételes személyek, a fáraók (főemberek) holttestét bebalzsamozták, amihez kiváló vegyészeti tudásra, leginkább növényi kivonatok ismeretére volt szükség. Feltételezhetnénk, hogy a balzsamozást orvosok végezték, de nem. A testek konzerválását alantas munkának tekintették, és szolgálkkal hajtatták végre. A betegségek gyógyítása viszont kizárólag az orvosok feladata volt. Ami meglepő, egy-egy orvos csak egyféle betegséget gyógyított, tehát a specializálódás nem a mi korunk találmánya, hanem az egyiptomiaké. Az egyiptomi orvostörténetből legalább egy tucatnyi orvos nevével lehet kisilabizálni, közülük a legrégebb minden valószínűség szerint *Imhotepé*, aki azonkívül, hogy gyógyított is, a III. Dinasztia uralkodójának, Dzsószer (Szeszorthosz) (i.e.2624-2605) fáraónak a mindenese: istenné avatott főpapja, hadvezére, építész, csillagásza és persze orvosa is volt. Azonban az ókori Egyiptom történetét tanulmányozva úgy tűnik, mintha ott egyszerűen megállt volna az idő. Ugyanis miután „a kultúrája hirtelen a semmiből létrejött”, 3 ezer esztendőn át szinte majdhogynem semmit sem változott. Tán éppen ezért lett annyira csodálatos és elgondolkodtató. De mi lehetett ennek az oka? Az egyik, többek között, minden bizonnyal az, hogy az orvosainak a gyógy módjaikon kezdetektől fogva semmit sem szabadott változtatniuk. Mivel boncolniuk nem volt szabad, az emberi test felépítéséről halvány fogalmuk sem lehetett, viszont írni tudniuk kellett. A korabeli papi-ruszkokra rögzített írásokból lehet értesülni arról, hogy milyen gyógy-módokat és gyógyszereket alkalmaztak. Rengeteg növényt ismertek, meg persze állatokat is, melyeknek

az ürülékétől és egyéb testváladéka-iktól kezdve a belső szerveikig min-dent felhasználtak, ha hatékonyan bizonyultak, ha nem. Ha meggyógyult a beteg, azt az orvos érdemének tulajdonították, ha pedig nem, azért nem vonta őt felelősségre senki sem. Viszont ha olyan gyógymódot merés-zelt alkalmazni, amilyent előtte még senki sem, az életével fizethetett érte. Annak ellenére, hogy Egyiptom kul-túrája a halottkultuszra épült, illetve a halhatatlanságra, erőszakos halál-lal senki sem akart korán eltávozni az élők közül. A túlvilági életben való hitet bizonyítják a fáraók fen-séges nyugvóhelyei, a belül nehezen hozzáférhető, égbenyúló piramisok, a minden földi jóval telerakott, de hamar kifosztott, királyok és neves főurak sírkamrái. Persze a szegények holtteste mellé csak jelentéktelen apróságokat tettek, azt, ami éppen ju-tott, ha mást nem, némi elemózsiát. Náluk a ranglétra legfelső fokain helyezkednek el az istenek, a főpapok, hivatalnokok (írásstudók) és a hadve-zérek, alattuk a halottak és legalul az elevenek. Egyáltalán nem számított, meddig él egy-egy ember, hiszen sze-rintük az élet a halállal nem ér véget, sőt egyfajta kiérdemelt dicsőséggel folytatódik tovább. Hogy hol, arról nem szól a fáma. A fennmaradt je-lekből arra lehet következtetni, hogy itt, a földön. Különben miért rendezték volna be olyan pazarul a sírkam-rákat, és miért balzsamozták volna be, az arra érdemeseknek a holttes-tét?

Az egyhangú évezredek alatt cso-dálatra méltó matematikai, geomet-riai és fizikai ismeretekre tettek szert. Az élővilágról is sok mindent tudtak, csak a filozófiai gondolkodásukra nem utal szinte semmi, meg a to-vábbgondolásra érdemes természet-tudományos kíváncsiságukra sem. Ezért úgy véljük, a mai európai kul-túra vajmi keveset köszönhet nekik és a többi, ókori keleti kultúrának. De hátha mégis akadhatnak valami lényeges dolgok, csak éppen mi ed-dig nem figyeltünk fel rájuk kellő-képpen. Mert egészen más képet ala-kítottunk ki kultúránk, az „európai kultúra gyökereiről”.